

33. Симоненко Р.Г. Провал політики міжнародного імперіалізму на Україні (2-а половина 1919 - березень 1921). - К.: Наукова думка, 1965. - 302 с.
34. Сливка Ю.Ю. Боротьба трудящих Східної Галичини проти іноземного поневолення. - К.: Наукова думка, 1973. - 255 с.
35. Wojna polsko-sowiecka 1920 roku. Przebieg walk i tło międzynarodowe - Warszawa, 1991. - 235 s.

The external political conception of the Soviet Russia concerning Eastern Haliychyna is researched in this article. The change of the strategy and tactics of the Soviet leadership at that period was caused by the international reasons. The indeterminate political legal status of Eastern Haliychyna indetensified the interest of the Soviet Russia to this question.

І.В. Пендзей

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ І ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В УГОРЩИНІ (1988 – 1990 рр.)*

В умовах радикальних процесів, що відбувались у країні, переоцінка цінностей, вироблення нових уявлень і орієнтирів не обходилися без перегинів – проста зміна знаків “+” на “-”, схематизм в оцінці важливих історичних подій, суспільних явищ і цілих епох були звичними.

Стали неможливими неупереджені офіційні оцінки соціалістичного етапу угорської історії. Мало не всі проблеми, що переживала країна, пояснювались прорадянською політичною орієнтацією “режиму Кадара”, “радянською орієнтацією” угорської економіки, “ревівськими принципами” [Угорщина була членом замкнутого економічного угруповання країн “радянського блоку” – Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ)]. Не бралося до уваги, зокрема, те що завдяки їх експлуатації Угорщина десятиліттями отримувала радянську сировину, енергоносії нижче світових цін [5].

У цьому зв'язку поспішно перекреслювалась “епоха Кадара”: нібито за минулі сорок п'ять років так нічого й не було зроблено для Угорщини, в тому числі за допомогою Радянського Союзу. Газета “Непсабадшаг” (у минулому орган ЦК УСРП, а нині акціонерне товариство), в одній із статей, порівнюючи Хорті й Кадара, твердила, що обидва вони “найманці”, прийшли до влади на багнетах іноземних військ (Антанти – перший, а другий – Радянської Армії) і залишили країну в катастрофічному становищі [3]. Але як тоді пояснити те, що на могилі Кадара, за свідченнями очевидців, довго не в'янули живі квіти [9; 10]. Тільки ностальгією частини угорців за так званим (використовуючи західну термінологію) “гуляшним соціалізмом”, коли завдяки реформам Кадара (“кадаризму”), здійснюваних

* Продовження, початок див. у вип. II, IV, V, VI, VII, VIII.

із 1968 р., будувались дешеві квартири, магазини були заповнені вітчизняними товарами й т. п.^{*}, тобто схильністю певних прошарків населення в умовах економічної кризи й соціальної диференціації до ідеалізації недавнього минулого? Чи це вияв вдячності й високої оцінки його ролі в новітній угорській історії?*

В умовах тотального заперечення комуністичного минулого “національне відродження” правоконсервативної коаліції набуло деяких явно архаїчних рис. Еліта УДФ, переповнена ностальгічними почуттями, звернулась до періоду перед Другою світовою війною (в тому числі й до режиму Хорті), користуючись такою архаїчною політичною мовою, яка після ліберального “держосоціалізму” Кадара виявилась цілком чужою угорському населенню. Урядова верхівка всіляко виражала свій жаль із приводу, на її думку, “несправедливої історії Угорщини” – в тому числі втрати великих територій після Першої світової війни на користь Румунії й Словаччини. Хоч не виставлялись ніякі територіальні претензії, це все ж “викликало негативне ставлення сусідніх держав і призвело до погіршення відносин з ними” [16].

Настороженість Заходу, передусім сусідніх країн, викликали необережні заяви Й. Анталла, в одній з яких він проголосив себе “прем’єром 15 млн. угорців” [18], тобто представником і угорської національної меншини, що проживає за кордоном (тільки в трансільванських землях Румунії компактно мешкає, як мінімум, 1,5 млн. угорців) [15].

Внутрішня мотивація подібного роду заяв Й. Анталла, правдоподібно, досить складна, суперечлива й, до певної міри, загадкова. Можливо, віртуальні амбіції прем’єра обумовлювались частково емоційним сприйняттям “несправедливостей” історії рідної країни, старорежимним менталітетом, виплеканим на прерогативах і невдачах внутрішньої й особливо зовнішньої політики хортизму. Природа цього феномена Й. Анталла не до кінця з’ясована навіть в угорській історіографії.

* Держава поступово відпускала ціни, планово і виважено слідкуючи за тим, щоб не вимивались дешеві продукти харчування. Гості з сусідньої Австрії скуповували м’ясо, сир, селямі, шинку, шампанське й угорську горілку – палінку. Угорське кооперативне село вважалось одним із кращих у світі [10].

** У 1992 р., коли сподівання на швидкий успіх у реформуванні економіки розвіялись, мов дим, коли стало ясно, що в програмах і діяльності урядової коаліції надто багато популізму, ставлення до Кадара, його реформ змінилось навіть серед його колишніх недоброзичливців. Так, відомий письменник і публіцист Дьйордь Молдова, який у свій час різко критично відносився до “гуляш – соціалізму” і через те з трудом знаходив видавців своєї літературно-публіцистичної продукції (часто зі скандалами), назвав Кадара “великим політиком” [10]. А керівник депутатської парламентської групи СВД Мартон Гардаш заявив, що “реформи Яноша Кадара допомогли пристосуватись до ринкових вимог” [10]. Утім дискусії навколо життя й діяльності цієї непересічної постаті в угорській історії, спадщини “кадаризму” не вичухають.

Відомий в Угорщині економіст, соціолог і письменник, плідний науковець Ласло Лендел у дослідженні “Видатні фігури угорської політики” пише, “що з Йозефом Анталлом його зв’язувало почуття закадичного друга-противника”, але він як людина й політик завжди був і надовго ще залишиться для нього загадкою. Автор книги, який завжди високо цінував інтелектуальні здібності прем’єр-міністра, не розумів його повернення до минулого, що, на його думку, “визначало спосіб мислення Й. Анталла” [17, с. 32].

“Замилування минулим”, напевне, перешкодило прем’єр-міністру зайняти виважену позицію й на сесії парламенту, де мала місце спроба прямої реабілітації хортизму.

Виступаючи на сесії Держзборів (початок серпня 1990 р.), депутат від правлячого УДФ генерал у відставці Кальман Кері заявив, що “армія хортистської Угорщини брала участь у справедливій боротьбі проти Радянського Союзу, проти комунізму” [12]. Отже, й походить на Україну, Дон, Воронеж угорської хортистської армії в складі військ гітлерівської Німеччини, згідно з цією логікою, були справедливі й героїчні.

Ні голова парламенту, ні прем’єр-міністр, присутні на засіданні, ніяк не відреагували на висловлювання депутата. Схоже, що на боці генерала була вся фракція УДФ [12].

Звичайно, це не могло пройти непоміченим громадськістю. Лист протесту голові парламенту був відправлений від імені Робітничої партії (УСРП) її головою Д. Тюрмером. “Ця заява генерала є викривленням фактів, образливою по відношенню до Радянського Союзу і до найчистіших почуттів тих, хто брав участь у антифашистській боротьбі”, – говорилось у листі [12].

Президія УСП, як було оголошено журналістам на прес-конференції, назвала висловлювання депутата від УДФ “неприйнятним”. “Вартий жалю той факт, що депутатам не дали відгукнутись на цю заяву”, – констатувалось на прес-конференції [12].

На засіданні парламенту депутат від ліберального СВД також засудив виступ К. Кері й поставив вимогу перед парламентом зайняти ясну позицію з цього питання, проте у відповідь представник УДФ і головуючий зробили все, щоб уникнути обговорення.

Деякі угорські газети, посилаючись на немолоді роки генерала, взяли його під захист. Навіщо, мовляв, чіплятись до старої людини, вона висловила, що думала. Але справа, звичайно, не в роках генерала, який “із парламентської трибуни кинув бомбу із ще не зарослих, виявляється, німецько-угорських гітлерівських окопів”, його здібностях сприймати факти історії [12].

Реабілітація хортизму в будь-якій формі, реанімація його так званих “національних основ”, неблаговидна сама по собі з точки зору сучасних

цивілізаційних орієнтирів, об'єктивно сприяла пробудженню й активізації надзвичайно небезпечних крайньоправих, радикальних за своєю суттю, шовіністично налаштованих націоналістичних елементів, які заявили про себе якраз під його зовнішньополітичними гаслами.*

Вони, спекулюючи на антитоталітарній боротьбі 1956 р., звинуватили демократів у спробі “присвоїти собі 1956 рік”. 23 жовтня 1990 р., тобто в день офіційно визнаний “початком революції і народно-визвольної боротьби 56-го року”, праворадикальні націоналістичні елементи провели мітинг: 250–300 демонстрантів на площі навпроти парламенту під смолокипними вогнями злагоджено й у такт скандували: “Рускік хаза!” – “Рускі (росіяни) додому!” [11]. Традиційна для антикомуністичних виступів, що хвилями накочувались Угорщиною, ця вимога мала тепер й більш небезпечний – провокативний характер. Адже вже була узгоджена остаточна дата виведення радянських військ із території Угорщини – 30 червня 1991 р., а часткове виведення розпочалось ще в квітні 1989 р. (про це детальніше – далі).

Серйозну тривогу угорської й зарубіжної демократичної громадськості (насамперед сусідніх країн) викликали інші не в міру радикальні ідеї, висловлені на мітингу, на кшталт тих, що виражались у гаслі “Геть Тріанон!”.

Тріанонський мирний договір (1920 р.), переглянувши кордони, відділив ряд національних меншин, які знаходились під угорським пануванням, від Угорщини, але водночас “відрубав” від своєї батьківщини декілька мільйонів угорців. Гасло “Відрубана Угорщина – не країна” протягом тривалого часу було натхненником шовіністичних настроїв і, покладене в основу зовнішньої політики хортизму, штовхнуло свого часу Угорщину на бік Гітлера.

Насторожував націоналістичний підтекст висловлювань “космополітизм”, “лібералізм”, що звучали серед мітингуючих, “трансільванський синдром” відображений на транспарантах, який боляче ранив пам'ять угорців та румун і не сприяв справі поліпшення румуно-угорських взаємин.

* Рецидиви хортизму, а значить і великодержавного шовінізму в правлячому УДФ – не випадкові УДФ, створений 27 вересня 1987 р. представниками так званої народної опозиції, яка за соціальним складом була дуже неоднорідною й уособлювала союз трьох ідеологічних орієнтацій: популістської, націонал-ліберальної і християнсько-демократичної.

Під час передвиборчої кампанії 1990 р. УДФ зробив ставку на націоналізм, зворотним боком якого, звичайно, були антикомунізм і антирадянщина. А у виступі по радіо в програмі “Недільні новини” одного з впливових діячів УДФ письменника Іштвана Чурки зазвучали нотки, які дали підстави запідозрити його і в антисемітизмі. СВД, що об'єднував у своїх рядах більшу частину угорської єврейської інтелігенції, засудив промову представника УДФ як “антисемітську” [19, с. 27].

Деякі представники угорської популістсько-націоналістичної традиції, послідовники якої стали фундаторами УДФ, у 30-х рр. наблизились до фашистських поглядів [16, с. 95].

Політичне кредо мітингуючих рельєфно виражалось у висловлюваннях: “Уряд Анталла – бездарний маріонетковий”, “До влади повинні прийти істинні угорці!”, “Вернути інститути системи, яка була до Другої світової війни!” [11].

Цей, один із перших виступів правих екстремістів, засвідчив, що в умовах соціально-економічної кризи, пауперизації й зубожіння населення, популізму властей можливі рецидиви й націонал-соціалізму, який, щоправда, мав спорадичний і політично неорганізований характер.

Прихована чи явна реабілітація збанкрутілих доктрин і цінностей хортизму та, зокрема, його зовнішньополітичних гасел затьмарювала імідж демократичної Угорщини, її відданість європейському вибору – “входження в Європу” під факельними вогнями екстремістських сил було, зрозуміло, неможливим.

Відродження хортизму означало б практичну реалізацію політичної установки НПДГ, сформульованої ще напередодні парламентських виборів: “Усе назад!”, викликало б питання в колах політичної опозиції й серед простих громадян, зокрема питання про відповідність зовнішньополітичного курсу правлячої коаліції національним інтересам країни.

На ґрунті незрозумілого для багатьох угорців повороту урядової коаліції до консерватизму, архаїки частина симпатиків відвернулася від неї. “Жалібний націоналізм” [20, с.228] правлячої верхівки не мав підтримки населення, яке злякалось можливості військового конфлікту з прикордонними країнами [16, с.98].

Різно негативно сприйняла демократична громадськість вилазку ультраправих елементів проти УСРП (Робітничої партії), хоч вона й мала яскраво виражений антикомуністичний характер. Так, в XI районі Будапешта однієї ночі “стіни і вікна були розписані, вимазані. Слова “червоні щурі” в екстремістському наборі виявились найделікатнішими”. І правлячі УДФ і НПДГ, і опозиційні вільні й молоді демократи, й соціалісти, й соціал-демократи в один голос засудили її “як грубу і небезпечну провокацію проти демократії” [11].

Серйозну стурбованість уряду, парламентських партій, громадськості викликали вимоги націоналістичних сил відновити пам’ятник, поставлений на знак протесту проти Тріанонського мирного договору 1920 р. Відновлення пам’ятника, та ще й зі словами Муссоліні, викарбуваними в граніті, могло б викликати негативну реакцію сусідніх країн і бути розцінено ними як недружній акт – підбурювання до перегляду міждержавних кордонів, що склались у результаті мирних договорів, укладених після Другої світової війни.

Водночас, на початку грудня 1991 р. на засіданні асамблеї (органу місцевого самоврядування угорської столиці) було прийнято рішення

демонтувати встановлені в Будапешті політичні пам'ятники попередньої системи [1; 8]. Навіть монумент Свободи: бронзова жінка в спадаючих одягах підняла пальмову гілку миру, який увійшов у абрис Будапешта, став його “візиткою”, опинився під загрозою знесення. Справа в тому, що на його пілоні були викарбовані прізвиська загиблих радянських солдатів і офіцерів. Голоси “крайніх”, що вимагали прибрати монумент, виявились у меншості. Професіональні мистецтвознавці відмічали його оригінальність, художню цінність. Було вирішено знести солдата з прапором, збити надпис “Вдячний угорський народ – радянським воїнам-визволителям”, стерти прізвиська загиблих [2].

Однак, символи хортистської доби, як-от пам'ятник, поставлений на знак протесту проти Тріанонського мирного договору, незважаючи на прохортистські уподобання частини урядової еліти, так і не були відновлені – не сприймались більшістю суспільства, загрожували дестабілізацією стосунків з сусідніми країнами, західноєвропейською спільнотою, яка боляче реагувала на прояви націонал-соціалізму.

Безперешкодно був відновлений монумент графу Іштвану Тісе, при якому Угорщина була втягнута в Першу світову війну і який здобув недобру славу тим, що вилучав опозиційних депутатів із парламенту за допомогою поліції (за деякими оцінками – реакціонеру й експансіоністу) [11]. У всякому випадку його роль в угорській історії може трактуватись неоднозначно.

Поряд із цим, глибоко гуманний, по-людськи зворушливий характер мав факт відновлення угорськими властями в місті Дебрецені пам'ятника російським солдатам – військовополоненим, померлим від хвороб у 1915 р. [5]. Він не тільки додав клопоту радянському генконсульству, розміщеному в місті, але й нагадав про необхідність пошанування загальнолюдських цінностей, вираженості в трактуванні фактів історії, зокрема й російсько-угорських взаємин, ролі Росії в угорській історії.

Однак з'ясування історичної істини наштовхувалось на кон'юктурні перепони, супроводжувалось у ряді випадків невинуватими натяжками, відходом від об'єктивізму, роз'ятрюванням, здається, невиліковних ран історичної пам'яті угорців. Так, унаслідок спрощеного “лінійного” підходу до розуміння минулого в одну ідеологему втискувались як реакційні дії царизму середини ХІХ ст., який, захищаючи інтереси Габсбургів, Австрії (єдиного союзника в боротьбі з Туреччиною), розгромив угорську революцію 1848 р., так і вторгнення (“на запрошення”) радянських військ і придушення народної революції 1956 р.

Ці та інші факти двосторонніх відносин використовувались виключно з метою розпалювання антирадянщини, русофобії. Усе радянське, або пов'язане з радянським чи російським впливом було піддане нищівній

критиці, осудові, анафемі: від сучасного заводу мікроелектроніки, знищеного пожежею, якого не жаль, бо його побудували радянці й він все одно випускав би неконкурентоспроможну продукцію, й до духовного, суспільного, культурного життя Радянського Союзу, яке й раніше подавалось вузько й незацікавлено, а тепер і в глумливому, зневажливому, злорадному тонах. Заговорили про провал “перебудови, безуспішність, безвихідність становища в СРСР” [5], який справді переживав кризовий етап у своїй історії.

Потоком лились звинувачення “радянської імперії” в нав’язуванні Угорщині чужої їй системи. Як у справжній психологічній війні упередження, чутки, неправдива інформація, провокаційні домисли набрали таких масштабів, що загрожували руйнуванням самих підвалин взаєморозуміння в найрізноманітніших сферах двосторонніх взаємин. Непоодинокими стали антирадянські випадки у центральній і місцевій пресі [5]. Антирадянські висловлювання траплялись і у виступах вищих посадових осіб, хоч офіційно угорське керівництво виступало на підтримку добросусідських відносин із СРСР. Прем’єр-міністр Й.Анталл, аналізуючи характер відносин між двома державами, все частіше вживав слово “коректні”, рельєфно відображаючи зміни в двосторонніх стосунках. Було розпущено товариство угорсько-радянської дружби, останній голова якого академік Бруно Ф. Штрауб, звертаючи увагу на необхідність підтримання дружби між людьми, підкреслив: “Ми хотіли б примножити знання простих людей один про одного. Природно угорсько-радянська дружба – в наших національних інтересах ...” [5].

Ще мали місце поодинокі прояви взаємної уваги, як наприклад, літературно-музичний вечір у затишній залі радянського генконсульства в місті Дебрецені, присвячений Анні Ахматовій, проведений на початку жовтня 1990 р. [5], але не вони, а зростаюча проблематичність визначали характер нового етапу двосторонніх відносин.

Значний вплив на посилення антирадянських настроїв і виступів мав зовнішній фактор – революційні потрясіння 1989 – 1990 рр. у країнах “реального соціалізму”, крах тоталітарних режимів. Об’єктивно в основі погіршення угорсько-радянських відносин і нагнітання антирадянщини залишались атавізми минулого, позначеного диктатом тоталітаризму, і, в першу чергу, тривале перебування на угорській землі частин Південної групи радянських військ, їх роль у подіях 1956 р.

Ніякі аргументи, які хоч би частково пом’якшували різко негативне (вороже) сприйняття угорцями збройного втручання СРСР (“на запрошення”) у 1956 р., не брались до уваги: ні живучість тоталітаризму, до системи якого належала країна, ні те, що крім антикомуністичного,

антитоталітарного спрямування події 1956 р. мали фактично братовбивчий характер громадянської війни з численними людськими жертвами; ні непослідовність і навіть слабкість політичного керівництва революції й самого Імре Нада; ні волонтаризм Хрущова; ні тоталітарний спосіб мислення керівників країн “соціалістичного табору”, які заради увіковічення системи замість мирного діалогу в налагодженні внутрішніх конфліктів завжди перевагу віддавали силі зброї; ні умови “холодної війни”, конкретна тодішня міжнародна ситуація, коли Англія й Франція разом з Ізраїлем вчинили неспровоковану агресію проти Єгипту, а СРСР виступив на його захист; ні, зрештою, пасивність західних держав, зокрема США.

Єдине, що могло сприяти зняттю наростаючої напруженості в угорсько-радянських відносинах, – це безумовне виконання досягнутих домовленостей про остаточне й безповоротне виведення радянських військ із території країни, визнання СРСР протиправності факту втручання в угорські події 1956 р.

Як уже згадувалось, 25 квітня 1989 р. відповідно до рішень радянського уряду й домовленості з країнами – учасницями Організації Варшавського Договору (ОВД) розпочався перший етап виведення радянських військових підрозділів із території Угорщини. На початку березня 1990 р. уряд М.Немета провів у Москві переговори, спостерігачами на яких були представники опозиційних УДФ, СВД, СМД, де було досягнуто домовленості про повне (до 30 червня 1991р.) виведення радянських військ з Угорщини. 10 березня 1990 р. відповідну угоду в Москві підписали міністр закордонних справ Едуард Шеварднадзе й Дюла Хорн, а наступного дня розпочалась її реалізація [14, с.20, 21].

Необхідно було переправити на батьківщину майже 50 тис. військовослужбовців і 50 тис. членів сімей, а також 860 танків, 600 самохідок і 1,5 тис. бойових машин піхоти, 560 тис. тонн спорядження (боєприпаси, пальне й т.д.). Для цього передбачалось задіяти 950 вантажних поїздів, 300 ешелонів із контейнерами й 100 пасажирських поїздів. Кожного дня протягом 15 місяців треба було завантажувати й подавати для завантаження 20–26 поїздів, що виявилось неймовірно важким завданням [6].

На 20 квітня 1990 р. було відправлено в Радянський Союз 35 ешелонів, у кожному 40 платформ і вагонів: 400 танків і 500 БМП, артилерійських систем, 2,5 тис. солдатів і офіцерів, 40 тис. тонн спорядження, матеріалів [7]. На середину липня в результаті нарощення ритму відправлень відбули 417 армійських поїздів із солдатами й офіцерами, технікою й боєприпасами. Це означало, що з Південної групи військ була виведена майже чверть складу й техніки [13].

У червні 1990 р. парламент республіки доручив уряду почати переговори з усіма державами – учасницями ОВД про вихід Угорщини з

Варшавського Договору. Угорщина домагалася спочатку припинення участі у військовій організації ОВД, щоб угорська армія не брала участі у спільних маневрах і щоб війська ОВД не проводили навчання на території УР [4].

25 лютого 1991 р. на позачерговому засіданні Політичного консультативного комітету Варшавського Договору було прийнято й підписано протокол про припинення дії військових угод, укладених у рамках договору, й ліквідацію з 31 березня 1991 р. його військових органів. 1 червня 1991 р. у Празі одностайним рішенням повноважних представників країн – учасниць договору було розпущено ОВД. Це різко змінило всю стратегічну й політичну ситуацію в Європі. Виникла потреба в укладенні двосторонніх угод, виробленні самостійної військової політики.

16 червня 1991 р., раніше визначеного терміну, останній ешелон Південної групи радянських військ покинув територію Угорщини. Тим самим було завершено остаточне виведення радянських військових частин і з'єднань, а також військової техніки з УР. Уперше з 19 березня 1944 р., із дня гітлерівської окупації, Угорщина знову стала державою, на території якої не залишилось іноземних солдатів.

(Далі буде).

1. Венгрия // Правда. – 1991. – 7 декабря.
2. Герасимов В. Венгрия. Имена стереть легко А память? // Правда. – 1991. – 11 марта
3. Его же. Алые ленты на пилотках // Правда. - 1990. – 4 апреля.
4. Его же. Выходят из ОВД? // Правда. – 1990. – 16 июня.
5. Его же. Как раздувается антисоветизм. Кто и почему раздувает это пламя // Правда. – 1990. – 5 октября
6. Его же. Сogласуется "механизм" вывода войск // Правда. – 1990. – 11 марта.
7. Его же. Советские войска отправляются на родину // Правда. – 1990. – 5 мая.
- 8.Его же. Люди помнят // Правда. – 1991. – 2 апреля.
9. Его же. Между "плюсом" и "минусом" бывает "молния" // Правда. – 1991. – 13 июня
10. Его же. Осенний туман и неосенний озноб. Круговерть политических и экономических проблем Венгрии // Правда. – 1992 – 16 октября.
11. Его же. Под факельными огнями. Венгрия: вылазка правых // Правда. – 1990. – 29 октября.
12. Его же. Реабилитируют хортистов? // Правда. – 1990. – 4 августа.
13. Его же. Эшелоны идут по графику // Правда. – 1990 – 19 июля.
14. Гербен А Долгие проводы // Новое время. – 1992. – № 31.
15. Лукьянов Ф. Права нацменьшинств следует защищать // Известия. – 1992. – 6 апреля.
16. Махощ Ч. Партийная система в посткоммунистической Венгрии (1990 – 1994 гг.) // Вестник Московского университета. Серия 12. Политические науки – 1998 – №1.
17. Т.З. Выдающиеся фигуры венгерской политики. Рецензия на книгу Ласло Ленцела // Венгерское обозрение. - 1995 - №1.

18. Усиевич М.А. Десятилетие реформ в Венгрии. 90-е годы XX в. // Новая и новейшая история. – 2002. – №5.
19. Шакина М. Впечатления о будущем. Что принесут стране первые за последние сорок лет многопартийные выборы? // Новое время – 1990. – №12.
20. Szaby M. A nemzeti serelmek szerepe a rendszervalds folyamataban // Magyarország politikai evkonyve. – Budapest, 1991.

Peculiarities of social and political life of Hungary in the period of transition are characterized by: total criticism of the Communist past, attempts of Khorityzm rehabilitation, activation of nationalistic elements, struggle against the Soviet influence, for calling off Soviet troops from the territory of the country.

А.М. Соловей

ІНТЕГРАЦІЯ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ КУЛЬТУР В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Проблема співвідношення диференціації та інтеграції в культурі є однією з найбільш актуальних у сучасному суспільствознавстві, зокрема культурології, соціології культури, антропології. Це обумовлено тим, що, по-перше, в ХХ – на початку ХХІ ст. зароджується та здійснюється міжнародна культурна інтеграція, яка розпочалась з уніфікації соціальних структур, у яких організується людство, таких, як держава, нація, економічної інтеграції країн світу, в значенні культури для будь-якого суспільства як сенсового інтегратора всіх сфер і багатоманітних явищ та подій і, по-друге, кожне конкретне співтовариство (цивілізація, держава, нація й т.п.) протягом багатьох століть створило свою власну культуру, яка супроводжує індивіда впродовж усього його життя й передається з покоління в покоління шляхом соціалізації. У результаті цього в історичному процесі виникає множинність різних культур. У ХХ столітті завдяки посиленню спілкування між народами й таким інформаційним системам, як радіо, телебачення, інтернет, з'явилися спільні для всіх країн культурні одиниці, висловлюючись науковою мовою культурні універсалії – мода, спорт, туризм, масова культура й т.п. Це дозволило окремим досягненням народів у галузі культури перейти національні кордони й стати надбанням людства.

Поряд із цим, багато культурних особливостей одних народів не тільки не подібні на ті, що є в інших, але й вступають із ними у протиріччя. Слід зауважити, що особливі відмінності між культурами відзначаються на рівні цінностей повсякденного життя: у відношенні до Бога, смерті, до дітей і т.п. Таким чином, тенденції до специфічності, партикуляризації не